

ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ШЕРИКЛИК МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА АФЗАЛЛИКЛАРИ

Абдурахимов Бахтиёрбек Ўктамжон ўғли

Алфраганус университети

Магистратура босқич талабаси

+998 90 767 00 45

abdurakhimov76@mail.ru

Бозор механизмларининг ривожланиб бориши натижасида давлат ва хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида янги иқтисодий муносабатлар шаклланиб боради. Бундай иқтисодий муносабатларнинг ривожланган мамлакатлар амалиётидаги бир кўриниши, бу давлат ва хусусий тармоқлар шериклик муносабатларидир.

Давлат хусусий шерикликнинг асосий вазифаси Ўзбекистоннинг барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланиши учун давлат ва хусусий шерикликнинг самарали ўзаро ҳаракатланиши учун шароит яратиши ҳамда хусусий сектор ресурсларидан умумжамиат эҳтиёжларини қондиришда фойдаланиш тушунилади.

Давлат-хусусий шериклик тизими (ДХШТ) - бирор мамлакатга ёки ушбу мамлакат томонидан берилган кўрсатмалар асосида хизмат кўрсатувчи хусусий сектор учун узоқ муддатли шартнома бўлиб, хусусий сектор ўзининг молиявий, техник ва бошқарув ресурсларидан фойдаланиш орқали лойиҳани илгари сурувчи куч ҳисобланади.

Давлат сектори эса асосий лойиҳа активлари (мисол учун, ер участкалари)ни тақдим этади ва юридик ҳамда шартнома асосида узоқ муддатли ўзаро муносабатларни ўрнатади, лойиҳага тайёргарликни молиялаштиради. Тўғридан тўғри инвестицияларни жалб қилишнинг замонавий ва энг самарали йўналишларидан бири давлат-хусусий шериклиги узоқ муддатли, самарали ва икки томон учун ҳам фойдали ҳисобланади.

Давлат, хусусий шериклигининг бир қатор афзалликлари қуйидагиларда намоён бўлади:

- стратегик аҳамиятга эга бўлган лойиҳалар амалга оширилади;
- давлат ва хусусий сектор ўртасидаги ресурслар бирлашиб, мулкдан фойдаланиш самарадорлиги ошади;
- қўшимча манбалар жалб етилиши натижасида давлат билан хўжалик муносабатлари шаклланади;
- давлат ортиқча харажатларсиз бирон-бир фаолият ва хизматни йўлга қўяди.

Давлат-хусусий шериклик, асосан, ижтимоий, яъни мактабгача таълим, умумий ва олий таълим ҳамда соғлиқни сақлаш соҳалари, уй-жой коммунал хўжалиги, автомобил йўллари қурилиши ва электр таъминоти тармоқларидаги инфратузилма лойиҳаларини рўёбга чиқаришда кенг қўлланилади.

Сўнгги 30 йилда 130 дан ортиқ мамлакатда давлат-хусусий шериклик механизми фаол жорий этилаётгани кузатилмоқда. Жаҳон банки маълумотига кўра, мазкур механизм ёрдамида инфратузилма лойиҳаларига хусусий инвестицияларнинг қарийб 15- 20 фоизи жалб қилинаёпти.

Давлат-хусусий шериклик тўғрисидаги битим доирасида хусусий шерикларга қуйидаги молиявий қўллаб-қувватлаш турлари тақдим етилиши мумкин:

- Субсидиялар, шу жумладан, хусусий шерикнинг давлат-хусусий шериклик лойиҳасини амалга оширишдан оладиган, кафолатланган энг кам даромадини таъминлашга йўналтириладиган субсидиялар;
- Давлат-хусусий шериклик лойиҳасини амалга ошириш учун зарур бўлган активлар ва мол-мулк тарзидаги қўйилмалар;

- Давлат-хусусий шериклик лойиҳасини амалга ошириш жараёнида ишлаб чиқарилган ёки етказиб берилган товарларнинг(ишларнинг, хизматларнинг) муайян миқдорини ёки бир қисмини истеъмол қилганлик ёки улардан фойдаланганлик учун тўловга йўналтириладиган Ўзбекистон Республикаси бюджетлари тизимининг бюджет маблағлари;

- Бюджет ссудаларини, қарзларини, грантларини, кредит линияларини ва молиялаштиришнинг бошқа турларини бериш;

- Ўзбекистон Республикасининг давлат кафолатлари;

- Солиқ имтиёзлари ва бошқа имтиёзлар;

- Бошқа кафолатлар ва компенсациялар.

Ўзбекистон ҳукумати ижтимоий, транспорт ва коммуникация инфратузилмаси қурилиши ва модернизациясига жалб қилиш каби ижтимоий муҳим инфратузилма лойиҳаларини амалга оширишга хусусий секторни жалб этиш бўйича фаол ҳаракат қилиб келмоқда. Давлат ва бизнес ўртасидаги ҳамкорликда ягона ҳуқуқий механизм сифатида Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2019-йилнинг 10-майида “Давлат хусусий шериклик (ДХШ) тўғрисида”ги Қонун имзоланди.

Қонунда “Ҳар қандай якка тартибдаги тадбиркор ёки юридик шахс давлат хусусий шериклик лойиҳасини амалга оширишга қизиқиш билдирган тақдирда, давлат хусусий шериклик лойиҳасини амалга ошириш учун хусусий шерикнинг таърифи тендер асосида амалга оширилади”, дейилади. Бунда хусусий ташаббускорга давлат-хусусий шериклик лойиҳасини давлат-хусусий шериклик лойиҳасининг умумий қийматининг 1 фоизидан ошмайдиган миқдорда тендер ёлиби ёки захира ёлиби ҳисобидан тайёрлаш билан боғлиқ харажатлар қопланиши мумкин.

Шу билан бирга, саралаб олишда иштирок етиш учун хусусий шерикка қуйидаги талаблар қўйилмоқда:

- ҳуқуқ лаёқатга эга бўлиш;
- ишга лаёқатлилиқ;
- тўлай олиш қобилияти;
- солиқлар бўйича қарздорлик йўқлиги; зарур молиявий;
- моддий-техник ва меҳнат ресурслари борлиги.

Қонунда хусусий шерик манфаатларини ҳимоя қилиш механизмлари назарда тутилган ва давлат-хусусий шериклик лойиҳаларининг амалга оширилиши юзасидан мониторинг ва ҳисобдорлик тартиби белгиланди. Давлат-хусусий шерикликни молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш механизмлари белгиланмоқда.

Давлатнинг маблағ(грантлар, субсидиялар) билан иштирок етиши, солиққа оид ва бошқа имтиёзлар, активлар, қарзлар тарзидаги қўйилмалар, хусусий шерикнинг кафолатланган энг кам даромадини таъминлашга йўналтириладиган субсидиялар, давлат кафолатлари унинг асосий турлари ҳисобланади. Қонун билан давлат-хусусий шериклик тарафларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари белгилаб берилди.

Давлат-хусусий шериклик тўғрисидаги қонунчилик асосининг мавжудлиги жамият ва иқтисодиёт учун жуда муҳим. Мазкур қонуннинг қабул қилиниши ДХШ соҳасига қонуний асосни яратди, бу эса ўз ўринда республикага инвесторлар фаоллигини ва ишончини оширишга, хусусий секторнинг молиявий ва бошқа ресурсларини жалб қилишига олиб келади. Қонуннинг ўзига хос жиҳатлари шундаки: у тўғридан-тўғри амал қилувчи ҳужжат ҳисобланади, демак. Ўзбекистонга ДХШ йўналиши бўйича пул тикмоқчи бўлган инвестор учун бошқа қонуности ҳужжатларни ўрганиш зарурияти камаяди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, Давлат-хусусий шериклик тўғрисидаги қонунчилик асосининг мавжудлиги жамият ва иқтисодиётимиз учун жуда муҳим бўлиб, ДХШ соҳасига қонуний асосни яратди, бу эса ўз ўринда республикага инвесторлар фаоллигини ва ишончини албатта оширишга, хусусий секторнинг молиявий ва бошқа ресурсларини жалб қилишига олиб келади.

Қонун инвесторларни ҳимоя қилишга қаратилган хусусан ҳужжатда хусусий шерик ва кредиторларни ҳимоя қилиш бўйича алоҳида моддалар мавжуд. Қонун аҳолига кўрсатилаётган давлат хизматлари ва жамоат инфратузилмаси сифатини яхшилашга қаратилган.

ФОЙДАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. “Давлат-хусусий шериклик (ДХШ) тўғрисида”ги ЎРҚ-537 сонли Қонун. 2019-йил 10-май.
2. Сирожов З. Давлат -хусусий шериклик асосида давлат аҳамиятга молик бўлган дастурларни амалга оширишда хорижий давлатлар тажрибаси// Жамият ва бошқарув. 2018, №2
3. Қодиров А.М, Ахмедийева А. Давлат-хусусий шериклик механизмларидан фойдаланишда хориж тажрибаси. “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланишнинг долзарб масалалари” мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция илмий мақолалар ва материаллар тўплами. 2019-йил 11-октябр.
4. Хашимова С.Н. Мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришда давлатхусусий шерикликнинг аҳамияти. // Молия.Илмий журнал. №1/2020